

ЕВОЛЮЦІЯ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ У ВІДНОСИНАХ ВЕНЕСУЕЛИ ТА ГАЙАНИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

THE EVOLUTION OF CONFLICT POTENTIAL IN THE GUYANA-VENEZUELA RELATIONS: PAST AND PRESENT

Пілаш Д.М.,

здобувач кафедри міжнародного регіоналістики

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто проблеми двосторонніх відносин Боліваріанської Республіки Венесуели та Кооперативної Республіки Гайани, що опосередковуються зтяжним територіальним конфліктом за басейн Ессекібо та прибережні води. Досліджено розвиток конфлікту та спроби його розв'язання починаючи із XIX століття з особливою увагою до сучасного етапу – часів президентства Уго Чавеса та Ніколаса Мадуро у Венесуелі. Визначено витоки конфлікту, проаналізовано позицію обох сторін та еволюцію їх підходів. Розкрито випадки загострення міждержавної конфронтації. Підкреслено приклади конструктивної співпраці держав, які спостерігалися у XXI ст., попри невирішеність територіальної суперечки.

Конфлікт за спірні території, що залишився двом південноамериканським державам у спадщину від колоніальних часів, вилився у дипломатичну кризу 1895 р., замороження ситуації після арбітражу 1899 р., її ескалацію у 1962–1970 рр. та хитку рівновагу початку XXI ст. Конфронтаційний курс не приніс бажаних результатів жодній зі сторін, і за президента Чавеса венесуельський уряд коригував його в бік прагматичного і водночас ідеологічно мотивованого співробітництва, призупинивши просування територіальних претензій до Гайани, списавши їй борги та залучивши до пільгового постачання нафти за ініціативою «Петрокарібе». Проте з розгортанням економічної та політичної кризи у Венесуелі за президента Мадуро прогрес у відносинах було втрачено через дії, продиктовані прагненням обох держав, позарегіональних акторів (РФ, США, КНР) і транснаціональних корпорацій в односторонньому порядку експлуатувати багаті мінеральні, передусім нафтогазові, ресурси Ессекібо. Разом із тим, попри інциденти у спірних водах за участю ВМС Венесуели й загалом агресивнішу риторику Мадуро, Гайана не стала офіційно визнавати його опонента Хуана Гуайдо в.о. президента сусідньої держави. Водночас перспективи розгляду питання в Міжнародному суді ООН, що триває з 2018 р., лишаються непевними, оскільки Венесуела наполягає, що міжнародні інституції не можуть вирішувати питання про кордони без згоди обох сторін. У цих умовах із розглянутих у статті сценаріїв розвитку ситуації зроблено висновок про імовірність подальшого збереження статус-кво без обов'язково визнаного врегулювання конфлікту в правовому полі.

Ключові слова: Латинська Америка, територіальний конфлікт, венесуельсько-гайанські відносини, зовнішня політика Венесуели, Міжнародний суд ООН.

The article examines the problems of bilateral relations between the Bolivarian Republic of Venezuela and the Cooperative Republic of Guyana, mediated by a protracted territorial conflict over the Essequibo Basin and coastal waters. The development of the conflict and attempts to resolve it since the 19th century have been studied, with a special focus on the current stage, namely the presidencies of Hugo Chavez and Nicolas Maduro in Venezuela. The origins of the conflict, the positions of both parties, and the evolution of their approaches have been analyzed. Cases of escalation of interstate confrontation have been identified. Examples of constructive cooperation of the states observed in the 21st century despite the unresolved territorial dispute are underlined.

The conflict over the disputed territories inherited by the two South American nations as a relic from the colonial era culminated in the diplomatic crisis of 1895, the freezing of the situation after the 1899 boundary arbitration, the 1962–1970 escalation, and the shaky balance of the early 21st century. The confrontational policy hadn't provided the desired results to either side, and under President Chavez, the Venezuelan government adjusted it to pragmatic and ideologically motivated cooperation, suspending the advance of territorial claims to Guyana, writing off debts of the latter and involving it to the Petrocaribe oil alliance. However, given the unfolding economic and political crisis in Venezuela under President Maduro, progress in relations was lost due to actions dictated by the intentions of both states, non-regional actors (Russia, US, China) and multinational corporations to unilaterally exploit rich mineral and oil and gas resources. However, despite incidents in disputed waters involving the Venezuelan Navy and Maduro's generally more aggressive rhetoric, Guyana hasn't officially recognized his opponent Juan Guaido as the acting president of the neighbouring state. At the same time, the prospects for the case in the UN International Court of Justice where the respective hearing has been ongoing since 2018 remain uncertain, as Venezuela insists that international institutions cannot resolve border issues without the consent of both parties. In given circumstances, the author concludes that the most probable of the scenarios considered in the article is that of further maintaining of the status quo without a mutually recognized dispute settling in the legal field.

Key words: Latin America, border dispute, Venezuela-Guyana relations, Venezuelan foreign policy, International Court of Justice.

Відносини Венесуели з її безпосередніми сусідами Гайаною та Колумбією історично були позначені конфліктами і, попри деякі ознаки покращення, які спорадично спостерігалися у XXI столітті, залишилися проблемними, на

що наклалися й наслідки кризових процесів, що розгортаються у Боліваріанській Республіці Венесуели з 2014 р. Що стосується Кооперативної Республіки Гайана, то їй теж властиві територіальні суперечки із сусідами, крім Венесуели,

це – Суринам, який оспорує приналежність трикутника гайанської території між річками на південному сході країни. Для південноамериканських держав загалом були характерні проблеми з проведенням кордонів у малонаселених територіях джунглів, нагір'їв і пустель – у XIX–XX століттях це спричинило низку кровопролитних регіональних війн, які тоді не зачепили ні Венесуелу, ні Гайану, проте у зв'язку з неврегульованістю небезпека подальших конфліктів зберігається. Міжнародна спільнота визнає спірні території частиною Гайани, але на офіційних венесуельських картах вони позначаються як володіння Венесуели. Проблематика венесуельсько-гайанського територіального конфлікту висвітлювалася низкою дослідників, у тому числі українських (В.І. Головченко, О.С. Кухарук), проте вимагає подальшої уваги, оскільки становить суттєвий чинник потенційної дестабілізації цілого регіону, а також одну з найтриваліших нерозв'язаних територіальних суперечок.

Офіційний Каракас досі претендує на відібраний у нього в першій половині XIX століття регіон Есекібо (іспанською *Esequibo*), що багатий мінеральними ресурсами і займає 160 тис. км², або три чверті території Гайани [1, с. 9]. Територіальна суперечка між Венесуелою та Гайаною за ці території веде свої витоки ще з початку XIX ст., коли латиноамериканські колонії вели війну за незалежність від Іспанії, а британці після наполеонівських війн отримали від Нідерландів поселення на південноамериканському узбережжі Карибського моря. Невдовзі утворене колоніальне володіння Британська Гвіана, попередниця сучасної Гайани, вже вело спір за територію басейну річки Есекібо, вперше дослідженого іспанцями та включеного до складу Великої Колумбії, з молодими латиноамериканськими республіками. Скориставшись нестабільністю останніх, британці у 1831 р. зайняли ці периферійні землі (близько 5/8 території сучасної Гайани; остаточно їх кордон було окреслено після експедиції німця на британській службі Роберта Германа Шомбурга в 1835 р.) та об'єднали їх із територіями, якими заволоділи в 1803 р. від Нідерландів. Але Венесуела як одна із правонаступниць Великої Колумбії заявила свої права на басейн Есекібо, в якому було відкрито поклади золота, алмазів та інших корисних копалин, і з тих пір розглядає цю територіальну експансію британців як незаконне загарбання.

У 1876 р. офіційний Каракас розірвав дипломатичні відносини з Великою Британією і звернувся за підтримкою до Сполучених Штатів Америки. Колишній посол останніх Вільям Ліндсі Скраггс, ставши офіційним лобістом Венесуели у Вашингтоні, домігся у 1895 р. одностайної підтримки Конгресом США і президентом Гровера Клівленда закону, що рекомендував вирішення тери-

торіального конфлікту між Сполученими Штатами Венесуели та Британською імперією. Отже, коли США нарешті втрутилися у венесуельсько-британську суперечку, посилаючись на доктрину Монро в частині, спрямованій проти зазіхань європейських держав на Новий світ, спалахнула гостра дипломатична криза (цьому навіть було присвячено американську стрічку 1896 р., яку пізніше називали першим пропагандистським фільмом в історії [5, с. 1]). Зрештою, Паризький арбітраж 1899 р. неочікувано для Венесуели й США, які вимагали створення цього арбітражного трибуналу, вирішив спірні питання на користь Британської імперії, у чотирьох абзацах поділивши спірні території таким чином, що Венесуела отримала тільки близько 10%. Але конфлікт лишився не розв'язаним, а замороженим. Венесуела спершу підкорилася рішенням, але вважала таке рішення результатом «англо-російської змови» (головою третейського суду виступав Ф.Ф. Мартенс від Російської імперії). Підозри підтвердилися 50 років потому, у 1949 р., коли посмертно було оприлюднено листа одного з американських юристів, які представляли інтереси Венесуели, зі свідченнями про закулісну угоду британських арбітрів з головою арбітражного трибуналу та їх підклимний ультиматум американським суддям.

Тож у 1962 р. венесуельський уряд Ромуло Бетанкура заявив, що не дотримуватиметься рішення Паризького арбітражного суду [4, с. 56]. Після проголошення незалежності Гайани від Великої Британії у 1966 р. проблема вирішення суперечки лягла на уряд незалежної республіки, що підписала з Венесуелою Женевську угоду про створення відповідної двосторонньої комісії [12]. Результатів її робота не дала: Венесуела в 1966 р. зайняла частину спірного острова Анкоко в злитті річок Куюні та Венаму, з 1967 до 1990 рр. не допускала вступу Гайани до Організації американських держав, а також підтримувала повстання корінного індіанського населення регіону Есекібо. Ескалацію конфлікту попередив мораторій, накладений двосторонньою угодою 1970 р. [13]. Після того, як у 1981 р. венесуельський президент Луїс Еррера Кампінс оголосив, що його країна не подовжуватиме дію угоди, уряд Гайани всерйоз побоювався можливого силового рішення з боку офіційного Каракаса, на той час – близького союзника адміністрації Рональда Рейгана, надто після Фолклендської війни та інтервенції США на Гренаду [2, с. 232].

Для боліваріанської ж Венесуели, що змінила свою зовнішньополітичну орієнтацію на антиамериканську, Гайана серед решти країн регіону вирізнялась тим, що з 1964 р. експериментувала з власним різновидом соціалістичної теорії, адаптованої до місцевих умов – так званім «кооперативним соціалізмом» [10, с. 11]. Ця концепція, яка

знайшла своє відображення в Конституції 1980 р. та офіційній назві держави (Кооперативна Республіка Гайана), і була ідеологією партії Національний народний конгрес (ННК), яка за президента Форбса Бернема встановила авторитарне правління. Проте соціалістичні гасла ННК здебільшого лишалися декларативними, а Бернем у протистоянні з лівою опозицією користувався підтримкою британської колоніальної влади та США; після його смерті партія здійснила остаточний неоліберальний поворот до політики приватизації та розпродажу лісових угідь інвесторам, внаслідок чого втратила владу за результатами виборів 1992 р. Відтоді Гайану очолювала Народна прогресивна партія (НПП), яка історично займала лівіші за Національний народний конгрес позиції (венесуельський політик Теодоро Петкофф називав сформований нею ще в колоніальній Британській Гвіані у 1953 р. кабінет першим урядом на континенті з марксистськими тенденціями [16, с. 19]). Щоправда, відмінності між провідними партіями Гайани коріняться не так в ідеологічній, як у етнічній площині – НПП користується підтримкою переважно в середовищі гайанців індійського походження, а ННК – африканського. НПП втратила владу лише на загальних виборах 11 травня 2015 р., коли з незначною різницею голосів поступилася сформованій навколо ННК коаліції Співтовариство за національну єдність, але повернула її вже на наступних виборах 2 березня 2020 р.

Після приходу до влади у Венесуелі «Руху П'ята Республіка» відносна ідеологічна близькість правлячих партій грала на користь нормалізації напружених відносин Венесуели та Гайани. На момент виборів Уго Чавеса пост президента Гайани обіймала (у 1997–1999 рр.) Джанет Розалі Джаган – голова Народної прогресивної партії та вдова її засновника Чедді Джагана, який у 1992 р. і повернув цю політичну силу до влади, а наступного року відвідав Венесуелу [2, с. 233] (Щоправда, Джанет Джаган залишалася марксисткою з молодих років, а Уго Чавес у роки її президентства ще вважався відносно помірковано-популістським лідером, що заявляв про підтримку «третього шляху»).

Ще попередник Уго Чавеса на президентському посту, Рафаель Кальдера, у липні 1998 р. досяг із Джанет Джаган домовленостей про те, що екологічну безпеку у разі розробки природних ресурсів на спірній території басейну Ессекібо обидві сторони визначатимуть спільно. Це дозволило адміністрації Чавеса неодноразово оскаржувати легітимність комерційного використання зони Ессекібо приватними корпораціями, які уклали угоди з гайанським урядом – уже після того, як Джанет Джаган покинула посаду президента через проблеми зі здоров'ям, а її наступником став її однопартієць, колишній міністр фінансів та прем'єр-міністр Бхаррат Джагдео.

Зокрема, Венесуела висловлювала незадоволення у зв'язку з тим, що Гайана дозволила в басейні Ессекібо корпораціям “Еххон” та “Century GY” проводити розвідку нафтових ресурсів, а техаській компанії “Beal Aerospace Technologies” – розпочати будівництво приватного майданчика для запуску космічних супутників (останнє зрештою було згорнуто).

Проте ці міждержавні суперечності, що розгорталися в 2000–2002 рр., не розглядалися як суттєва загроза ні Венесуелою, яка переживала період напруженої внутрішньополітичної боротьби та спробу перевороту проти Уго Чавеса, ні Гайаною, яка була занепокоєна іншими труднощами – передусім зростанням злочинності, сплеском насильства між етнічними групами та територіальним спором не із західним сусідом, а зі східним – Суринамом. На відміну від Венесуели, Суринам претендував на гайанські території не з потенційними, а з уже розроблюваними родовищами корисних копалин. Дійшло до того, що у 2000 р. суринамські військові катери обстріляли бурову вишку нафтовидобувної компанії CGX у спірній морській зоні, що змусило сторони звертатися до міжнародного трибуналу, а в листопаді 2002 р. бразильські війська провели на оспорюваній Гайаною і Суринамом території операцію зі знищення злітних смуг, що використовувалися для наркотрафіку, без попереднього дозволу гайанського уряду. Адміністрація Бхаррата Джагдео побоювалася, що це створить небезпечний прецедент, який спонукатиме Венесуелу до активних дій у зоні Ессекібо.

Однак побоювання керівництва Гайани щодо Венесуели, підсилені зростанням закупівель останньою зброї [3, с. 51], не справдилися. Якщо раніше в територіальному спорі Венесуели з Гайаною підтримка Сполучених Штатів, незадоволених антиімперіалістичним курсом провідних політичних сил Гайани, була на боці офіційного Каракаса, то ситуація кардинальним чином змінилася після виборів Чавеса й особливо після підтримки США спроби перевороту 2002 р. [1, с. 9]. Тому Уго Чавес, пам'ятаючи про зовнішньополітичну солідарність з боку правлячої Народної прогресивної партії Гайани, яка засудила всі спроби скинути президента Венесуели, взяв курс на розрядку в двосторонніх відносинах зі східним сусідом.

29 квітня 2003 р. міністр закордонних справ Венесуели прибув у Джорджтаун з метою покращення двостороннього співробітництва та поновлення посередницької місії ООН. Хоча питання морського кордону між Венесуелою і Гайаною не стояло на порядку денному, та дві держави погодилися розв'язати суперечки стосовно заходу риболовецьких суден венесуельців у гайанські територіальні води. 28 липня 2003 р. голова МЗС

Венесуели вперше за три роки приймав у Каракасі барбадоського юриста Олівера Джекмена, спеціального посланця генерального секретаря ООН Кофі Аннана із розв'язання венесуельсько-гайанського прикордонного спору. У вересні 2003 р. Джекмен зустрівся з міністрами обох держав уже в Нью-Йорку.

Особисто президент Уго Чавес уперше відвідав Гайану з одноденним візитом у лютому 2004 р., зустрівшись із президентом Кооперативної Республіки Гайана Бхарратом Джагдео. Цей візит відкрив нову епоху в двосторонніх відносинах – Уго Чавес запевнив свого гайанського колегу, що він не має намірів далі просувати територіальні претензії (за цей крок президента жорстко критикували на батьківщині: колишній генеральний прокурор Венесуели Хесус Да Коста навіть назвав його «зрадником»), а його колега й ексголова МЗС Рамон Есковар Салом висунув аналогічні звинувачення у «здачі Ессекібо» [9]). Натомість він наголосив, що питання Ессекібо буде виключене з поля соціальних, економічних і політичних відносин між двома державами, а з «імперіалістичним» мисленням минулих президентських адміністрацій Венесуели покінчено. У тому, що територіальна суперечка так довго затьмарювала відносини двох південноамериканських держав, Чавес звинуватив США, які підтримували конфлікт у напруженому стані у 1960-х та 1980-х рр., аби не допустити перетворення Гайани на «чергову Кубу» [17, с. 473]. Венесуельський президент заявив про відсутність з його боку заперечень проти планів економічного розвитку території Ессекібо та про готовність безперебійно забезпечувати Гайану нафтою [3, с. 52]. Тому Гайана поруч з іншими членами Карибської співдружності (КАРІКОМ) стала партнером Венесуели у «Петрокарібе». Однак поставки венесуельської нафти почалися не одразу, оскільки переговори затяглися у зв'язку з класифікацією Гайани МВФ та СБ як «бідної країни з високим рівнем заборгованості».

У продовження ініціатив президента Уго Чавеса Венесуела погодилась, зокрема, списати весь гайанський борг з 1974 р., ставши четвертою державою, що не є членом Паризького клубу, яка це зробила (після Китаю, Індії та Куби). У жовтні 2007 р. венесуельська делегація в гайанській столиці Джорджтауні закінчила переговори, що завершилися списанням Венесуелою боргу обсягом у 12,5 млн доларів США [2, с. 237]. До того ж у травні 2007 р. Венесуела вже забезпечувала половину з 10000 барелів нафти, які щоденно споживаються Гайаною. При цьому остання одночасно намагається ще й використовувати як пальне етанол з цукрової тростини за бразильським зразком відповідно до угоди, укладеної під час візиту президента Луїс да Сілви в Гайану в 2005 р. Спільні венесуельсько-гайанські про-

екти одержали подальший поштовх завдяки візиту очільниці МЗС Гайани Керолін Родрігес-Біркетт до Каракаса в 2009 р.

21 липня 2010 р. у ході першого візиту президента Кооперативної Республіки Гайана Бхаррата Джагдео до Каракаса було прийнято спільну заяву із президентом Уго Чавесом, у якій підкреслювалися спільні підходи та принципи у відносинах обох сторін. Зокрема, йшлося про необхідність спільного дослідження впливу на навколишнє середовище траси, що пов'язує Венесуелу зі столицею Гайани Джорджтауном. Оскільки траса є важливим складником інтеграції двох країн, до процесу залучалися консультанти від Карибського банку розвитку.

Перебуваючи у Венесуелі, Бхаррат Джагдео висловив Чавесу вдячність за допомогу країнам Карибського басейну, яким у період нафтової кризи Венесуела надавала енергоносії за пільговими цінами в рамках схеми «Петрокарібе». Це мало велике значення і для Гайани, яка нині отримує половину імпортованої нафти із Венесуели, а решту – із Тринідаду та Тобаго. Тож Джагдео зійшовся із Чавесом у позитивній оцінці функціонування енергетичної співпраці у рамках «Петрокарібе», а також погодився на подальше розгортання соціальних програм фінансованих через фонд АЛБА-КАРІБЕ, зокрема створення Центру для реабілітації та реінтеграції безпритульних осіб вартістю 1,05 млн доларів США (йому було присвоєно ім'я Чавеса після смерті того у 2013 р. [6, с. 79]).

Президент Гайани навіть висловив тоді побажання, щоб його країна долучилася до блоку Боліваріанського альянсу (АЛБА) як спостерігач, і додав, що має намір запропонувати таке членство і новому президентові Суринаму. У відповідь Уго Чавес ставив своєму гайанському колезі у приклад співробітництво Венесуели із Кубою, говорячи про перспективи 390 венесуельсько-кубинських виробничих проєктів. Значно активувалася двостороння торгівля: у Венесуелу з Гайани постачаються не лише деревина, а й рис та «нетрадиційні» продукти харчування, що стимулює дрібних виробників сільськогосподарської продукції в Гайані та підкреслює цінності справедливої торгівлі. В обмін Гайана закуповує венесуельські трактори, обладнання, продукцію хімічної промисловості та паливо.

Венесуела та Гайана спільно провели гідрографічні дослідження та дренажні роботи в басейнах річок Махаїка, Махаїконі та Абарі на гайанській території. Двосторонні угоди та меморандуми про взаєморозуміння були досягнуті між народними міністерствами Боліваріанської Республіки Венесуела та підрозділами уряду Гайани у галузях сільськогосподарства та енергетики. Було створено спільну Комісію із попередження, розслідування

та розв'язання інцидентів у галузі рибальства. Щоправда, підйом у двосторонніх відносинах зупинився у 2011 р. зі зверненням Гайани до ООН щодо перевизначення зони континентального шельфу поблизу Ессекібо; профільна зустріч міністрів закордонних справ Керолін Родрігес-Біркетт та Ніколаса Мадуро за участю нового особистого представника генерального секретаря ООН Нормана Джирвана, яка відбулася у Порт-оф-Спейні, столиці Тринідаду і Тобаго, 30 вересня, не дала конкретних результатів, хоча сторони зійшлися на тому, що їх суперечка є «спадщиною колоніалізму».

До того ж з приходом до влади Ніколаса Мадуро, котрий, втрачаючи контроль над внутрішньополітичною й економічною ситуацією у власній країні, дедалі частіше вдавався до націоналістичної риторики, венесуельсько-гайанські відносини знов стали зазнавати криз. При цьому перші кроки нового глави венесуельської держави вщували радше позитивні зміни в динаміці зносин з Джорджтауном – після виборів президентом Мадуро здійснив свій державний візит до Гайани 31 серпня 2013 р., щоб обговорити спільні нафтові проекти зі своїм гайанським колегою Дональдом Рамотаром, і знов описував територіальну суперечку як «релікт колоніальної доби».

Проте вже 10 жовтня 2013 р. ВМС Венесуели захопили геологорозвідне судно, що проводило роботи у спірній виключній економічній зоні двох держав, і ескортували його до свого порту. Корабель під панамським прапором належав зареєстрованій у Техасі компанії “Anadarko Petroleum”, якій уряд Гайани надав контракт на пошук нафтогазових родовищ на прибережному шельфі; в його екіпажі серед представників інших держав було й п'ятеро громадян України.

Відповідно до президентського декрету Мадуро 1787 зі змінами, внесеними указом 1859, територія Ессекібо позначається як володіння Венесуели [7]. На підтвердження цієї практики гайанська армія заявляє про фіксовані нею польоти венесуельської авіації для картографування спільних земель. Чергове загострення територіальних суперечностей між державами відбулося у червні 2015 р., коли міністерка закордонних справ БРВ Делсі Родрігес назвала «провокацією» надання урядом Гайани дозволу на геологічні роботи на спірній з точки зору офіційного Каракаса ділянці шельфу.

Додаткового політичного забарвлення питання набуває з огляду на проведення робіт американською ТНК “Еххон”, яка, на думку венесуельського урядовця, представляє «імперіалістичну потугу США». Зовнішньополітичне відомство Гайани у відповідь назвало Венесуелу «загрозою миру та безпеці у регіоні». Беручи до уваги зміну політичного керівництва в Джорджтауні після 23-річного панування Народної прогресивної

партії, в умовах чергового етапу територіальної суперечки уряд Мадуро постав перед необхідністю опрацювання нових механізмів у гайанському питанні [14].

Коли 22 грудня 2018 р. Боліваріанський флот Венесуели зупинив розвідування шельфових родовищ нафти суднами тієї ж компанії “ЕххонMobil” у виключній економічній зоні Гайани, заявивши, що ті порушили венесуельські територіальні води, цей інцидент знову змусив говорити (у тому числі офіційних представників Державного департаменту США) про можливість збройного конфлікту між сусідніми країнами. Зокрема, економіст Скотт Макдональд у консервативному американському часописі “The National Interest” пов'язував відправку Росією двох стратегічних бомбардувальників до Венесуели із тиском уряду Мадуро на східного сусіда як частину ширшого плану [11].

Висловлюючи підвищену увагу до цього питання, Сполучені Штати у вересні 2020 р. оголосили, що патрулюватимуть морські володіння Гайани спільно з гайанськими партнерами. Щоправда, адміністрація Дональда Трампа цим кроком переслідувала не стільки забезпечення територіальної цілісності Гайани, скільки додатковий важіль протистояння з урядом Ніколаса Мадуро, який офіційний Вашингтон і низка держав регіону припинили визнавати з 23 січня 2019 р. (коли вплив попередній президентський термін Мадуро, і спікер контрольованої опозицією Національної асамблеї Венесуели Хуан Гуайдо проголосив себе в.о. президента з огляду на невизнання легітимності останніх президентських виборів 2018 р. як таких, що не проходили у вільних, рівних і демократичних умовах). Як і ці країни, Гайана входить до створеної 2017 р. для розв'язання венесуельської політичної кризи Групи Ліми. Однак, на відміну від них, не визнала Гуайдо як глави Венесуели, обмежившись оцінкою венесуельського парламенту як легітимного органу влади, що представляє свій народ. Гайана негативно поставилася до перспективи «тимчасового президентства» Гуайдо ще на етапі обговорення цієї ідеї США та їх союзниками кількома роками раніше, тож протягом 2019 р. продовжувала підтримувати дипломатичні зносини саме з представниками Мадуро. Ба більше, після 5 січня 2020 р. вона вже не підписувала антимадурівських заяв Групи Ліми. Таким чином, гайанський уряд, попри свою негативну оцінку тенденцій у сусідній країні (й те, що генеральний прокурор в уряді Мадуро, Тарек Вільям Сааб, висував проти Хуана Гуайдо обвинувачення у спробі відмовитися від території Ессекібо, на яку претендує Венесуела. Прикметно, що раніше такі претензії висувала якраз опозиція до попередника Мадуро Чавеса), намагався запобігти подальшому погіршенню відносин та ескалації напруженості.

Чи є можливості вирішення територіальних непорозумінь між Венесуелою та Гайаною у правовому полі? На початку 2018 р. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш передав питання територіальної суперечки між двома державами до Міжнародного суду ООН [8, с. 3]. Розгляд справи розпочався у березні 2018 р., і Гайана сподівається на підтвердження ним рішення арбітражу 1899 р. Однак Венесуела відмовилась брати участь у слуханнях 30 червня 2020 р., наполягаючи, що в МС ООН немає юрисдикції в цьому питанні (хоча неформально передала на розгляд суду свої розлогі змагальні папери). На протигагу цій позиції, 18 грудня 2020 р. Міжнародний суд 12 голосами проти 4 визнав своє право займатися врегульованням спору Венесуели з Гайаною [18].

Ключовою перешкодою в порозумінні, за твердженням кембриджських фахівців із міжнародного права Федеріки Паддеу та Брендана Планта, виступає переконаність венесуельської сторони у неможливості розв'язання суперечки шляхом Міжнародного суду [15]. Венесуела наполягає, що жодна міжнародна інституція не може вирішувати питання про кордони без згоди обох сторін; Гайана ж відстоює можливість такого рішення навіть якщо в міжнародний суд звернулась лише одна з них. Черговим підтвердженням того, що розгляд суперечки в суді не зняв напруженості, став новий декрет Ніколаса Мадуро від 7 січня 2021 р., що вкотре проголошував територію Ессекібо й моря на захід від нього власністю Венесуели; вибраний минулого року гайанський президент від НПП Ірфаан Алі назвав цей крок «юридично нікчемним».

Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що у венесуельсько-гайанських відносинах зберігаються чинники, що підсилюють їх конфліктогенність – боротьба за ресурси (території, багаті корисними копалинами), внутрішня нестабіль-

ність, вплив позарегіональних акторів (США, КНР, РФ) і транснаціональних корпорацій. Лише наприкінці першого десятиліття XXI ст., під кінець президентства Уго Чавеса, у Венесуелі спостерігався відхід від політики конфронтації із сусідньою державою у бік прагматичних і водночас ідеологічно мотивованих відносин з Гайаною. Наприкінці наступного десятиліття цей прогрес практично зведено нанівець, хоча динаміка відносин уряду Ніколаса Мадуро зі своїми гайанськими сусідами була не настільки негативною, як із іншими сусідами – Бразилією за Жаїра Болсонару чи Колумбією за Івана Дуке Маркеса. Гайана, потуга якої, на відміну від них, значно поступається Венесуелі, не стала визнавати альтернативну вертикаль влади на чолі з Хуаном Гуайдо, зберігаючи простір для маневру.

У цій ситуації всі три сценарії подальшого розвитку конфлікту в силі: перший, найреалістичніший – збереження статус-кво, уникнення військового втручання й підтримка конфлікту в латентній фазі, що тримає в постійному стані, коли продиктовані економічними інтересами зазіхання на освоєння спірного регіону Ессекібо періодично призводять до загострень. Залежно від ситуації в обох країнах і Західній півкулі загалом, а також від політичної волі й порозуміння між сторонами, ситуація в перспективі може результовати як у мирне врегулювання, що стабілізує регіон і дозволить обом сторонам користуватися спірною територією на взаємовигідних умовах, так і у відкрите зіткнення, спровоковане її експлуатацією в односторонньому порядку. Потенційними посередниками можуть виступати держави КАРІКОМ, штаб-квартира якої розташована в гайанській столиці Джорджтауні, а чимало острівних членів залежні від поставок нафти з Венесуели та підтримують із нею тісне співробітництво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головченко В.І. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія й сучасність. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 101. С. 3–12.
2. Кухарук О. Прикордонний конфлікт Венесуели з Гайаною: минуле і сучасність. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: *Міжнародні відносини*. 2013. Вип. 3. С. 228–240.
3. Мартынов Б.Ф. «Реликтовые» и потенциальные конфликты в Латинской Америке. *Международные процессы*. 2006. № 2, т. 4. С. 48–58.
4. Розенталь Д.М. Территориальный спор Венесуэлы с Гайаной: эволюция подходов боливариюцев. *Латинская Америка*. 2011. № 10. С. 55–65.
5. Chapman J., Cull N. *Projecting Empire: Imperialism and Popular Cinema*. London : I.B. Tauris, 2009. 256 p.
6. *Democracy, Revolution and Geopolitics in Latin America: Venezuela and the International Politics of Discontent* / Ed. by L.F. Angosto-Ferrández. London : Routledge, 2013. 224 p.
7. *Gaceta Oficial de la República Bolivariana de Venezuela*. Año CXLII-MES VIII. Caracas, miércoles 27 de mayo de 2015. Numero 40.669. URL: <https://www.larazon.net/wp-content/uploads/2015/06/Gaceta-40669.pdf> (дата звернення: 02.01.2021).
8. Griffith I.L. Elections and the Imperatives of Geopolitical Neighborhoods. 28 October 2020. *Guyanese Online: Guyana and World News*: веб-сайт. URL: <https://guyaneseonline.files.wordpress.com/2020/02/guyanas-elections-and-geopolitical-neighborhoods-february-23-2020.pdf> (дата звернення: 02.01.2021).
9. Ishmael O. *The Trail of Diplomacy: A Documentary History of the Guyana-Venezuela Border Issue*. Bloomington: Xlibris, 2013. 435 p. URL: http://www.guyana.org/features/trail_diplomacy.html (дата звернення: 02.01.2021).

10. Lee F.J.T. The evolution-involution of “cooperative socialism” in Guyana, 1930–1984. Merida, Venezuela, 2000. 162 p.
11. MacDonald S.B. Is Venezuela Willing to Start a Caribbean War? The timing of Russia sending two long-range bombers to Venezuela earlier in December has Washington wondering what Caracas is thinking. *The National Interest*. 1 January 2019. No. 1. URL: <https://nationalinterest.org/feature/venezuela-willing-start-caribbean-war-39987> (дата звернення: 02.01.2021).
12. No. 8192 Venezuela and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Agreement to resolve the controversy over the frontier between Venezuela and British Guiana. Signed at Geneva, on 17 February 1966. URL: <http://peacemaker.un.org/guyana-venezuelaborder66> (дата звернення: 02.01.2021).
13. No. 11410 Guyana, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Venezuela Protocol to the Agreement to resolve the controversy between Venezuela and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland over the frontier between Venezuela and British Guiana Signed at Port of Spain on 18 June 1970. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20801/volume-801-I-11410-English.pdf> (дата звернення: 02.01.2021).
14. Oil Provokes Diplomatic Spat Between Venezuela and Guyana. *Venezuelanalysis.com*: вебсайт. URL: <http://venezuelanalysis.com/news/11412> (дата звернення: 02.01.2021).
15. Paddeu F., Plant B. The Dispute between Guyana and Venezuela over the Essequibo Region. *EJIL:Talk! Blog of the European Journal of International Law*. 11 April 2018. URL: <https://www.ejiltalk.org/the-dispute-between-guyana-and-venezuela-over-the-essequibo-region> (дата звернення: 02.01.2021).
16. Petkoff T. *Las dos izquierdas*. Caracas : Alfadil, 2005. 127 p.
17. Sanders R. Venezuela in the Caribbean: expanding its sphere of influence. *The Commonwealth Journal of International Affairs*. 2007. Vol. 96 (391). P. 465–476.
18. UN International Court of Justice Judgment of 18 December 2020: Arbitral Award of 3 October 1899 (Guyana v. Venezuela). Jurisdiction of the court. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/171/171-20201218-JUD-01-00-EN.pdf> (дата звернення: 02.01.2021).